

valittu kieli ja valta osoittautui siinä määrin kiinnostavaksi ja ajankohtaiseksi, että päivien antia selostettiin näkyvästi mm. Helsingin Sanomissa. Osa päivillä pidetyistä esitelmistä on jälkeensä koottu yksien kansien väliin tilaisuuden järjestäjän, Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen Kieli-sarjan kuudenteen niteeseen.

Julkaisuun sisältyy kaikkiaan 13 esitelmän artikkeliversiot, jotka on ryhmitelty aiheiden mukaan viiteen jaksoon. Ensimmäisessä pohtivat Pirkko Nuolijärvi, Marjut Aikio, Anja Malm ja Markku Jokinen kielivähemmistöjen asemaa Suomessa. Nuolijärvi esittää vähemmistöjä koskevan yleiskatsauksen, Aikio ruotii saamelaisten kieliongelmaa ja näiden syitä, Malm ja Jokinen valottavat viittomakielen ja sen käyttäjien asemaa.

Toisessa jaksossa Olli Nuutinen ja Erling Wande käsittelevät suomea vähemmistökielenä. Nuutisen artikkeli on jo aikaisemmin julkaistu Kanavassa (1/1990), ja sen aiheena ovat suomalaisten kieliongelmat pohjoismaisessa yhteistyössä. Wande kertoo Ruotsin suomenkielisten vähemmistöjen vaiheista.

Kolmannen jakson otsikko *Volgalaiset ja venäjä* antaa vain osittaisen kuvan jakson todellisesta sisällöstä. Tähän kuuluvista kahdesta kirjoituksesta ainoastaan Sirkka Saarisen esitys käsittelee volgalaisia, ja vaikka siinä venäjän ja volgalaiskielten suhteet ovatkin näkyvästi esillä, vähintään yhtä olennainen tarkastelun kohde on turkkilaiskielten ja volgalaiskielten suhde. Samaan osastoon kuuluva Riitta Pyykön artikkeli käsittelee yksinomaan venäjää, erityisesti bolshevikien propagandaa ja sen perillemenoaa.

Neljännän jakson teemana on rakenteiden valta, ja tätä analysoivat Mati Hint, Pirjo Karvonen ja Auli Hakulinen. Hint tutkii, miten sanat ja rakenteet saadaan palvelemaan ideologisia tarkoituksia, Karvonen tarkastelee oppikirjatekstien kieliopillisia metaforia ja Hakulinen osoittaa, miten valta- ja muut suh-

teet projisoituvat haastattelutilanteeseen. Pyykön artikkeli olisi sisältönsä perusteella sopinut oivallisesti neljänteen jaksoon, mutta sen siirtäminen tähän olisi edellyttänyt, että myös Saarisen kirjoitukselle olisi löytynyt paikka jostakin muusta jaksosta. Käyttökelpoinen ratkaisu olisi ollut siirtää Saarisen artikkeli ensimmäiseen jaksoon ja omistaa tämä kielivähemmistöille yleisesti. Tämä olisi sopinut senkin takia, että molemmissa viittomakieltä koskeissa artikkeleissa aihetta käsitellään laajemmin kuin pelkästään Suomen kurojen näkökulmasta, mm. referoidaan »uutta, hyvää» amerikkalaista tutkimusta. Saamelaisten ongelmiakin on suorastaan välttämätöntä käsitellä Suomea laajemmasta pohjoismaisesta näkökulmasta.

Viidennen jakson nimenä on *Tieteen tekijöiden itsetutkistelu*, ja tätä harjoittavat Susanna Shore ja Tapani Kelomäki. Nimeä ei pidä tulkita aivan kirjaimellisesti: käytännössä kritiikki näyttää kohdistuvan enemmän muihin lingvistiin kuin kirjoittajiin itseensä. Kumpikaan ei suoraan sano ilmaise omaa asemaansa kielitieteen kentässä, mutta autonomisen kielitieteen ja Noam Chomskyn kannattajiin he eivät selvästikään lukeudu.

Kieli, valta ja eriarvoisuus on monessa suhteessa heterogeeninen teos. Osa artikkeleista on aivan yleistajuista johdattua aiheeseen, osan lukeminen tai viimeistään ymmärtäminen edellyttää laajaa lingvististä yleissivistystä ja taustatietoa, ilmeisesti osittain jopa sellaista sisäpiirin tietoa, joka minulta samoin kuin useimmilta muilta teoksen lukijoilta puuttuu. Osa on rutinoitujen lingvistien tekstiä, osa aloittelevien tutkijoiden tunnistelua. Osa kirjoittajista pitäytyy tiukasti asiaan, osa tehostaa sanomaansa emfaattisella paisuttelulla ja »näsäviisastelulla». Osa pyrkii käsittelemään aihettaan systemaattisesti, osa heittää esiin pikemmin kysymyksiä kuin vastauksia. Ehdottomasti suositeltavin tapa tutustua tähän teokseen on lukea itse kirja, ei ainoastaan sitä koskevaa arvostelua. En

Kirjallisuutta

aio referoida artikkeleita systemaattisesti ja yksityiskohtaisesti, vaan työdyn otta-
maan esiin muutamia niiden herättämiä
ajatuksia.

Kirjoittajien selvimpänä yhteisenä int-
ressinä on vallan vastustaminen ja eri-
laisten sorrettujen tai väheksytyjen vä-
hemmistöjen tai muunlaisten, kielensä
tai ajattelutapansa vuoksi kärsimään
joutuneiden ryhmien puolustaminen.
Kun kirjan lukee läpi yhdellä istumalla,
jää erityisesti viimeisen jakson perusteel-
la päällimmäiseksi vaikutelmaksi se, että
kielitieteilijät enimmäkseen tutkivat vää-
riä asioita aivan väärällä tavalla, ja vain
muutama harva toisinajattelija uskaltaa
tätä vastustaa.

Lingvistilukijoita ajatellen tämä ei lie-
ne haitaksi, ehkä se on jopa terveellistä.
Aikaa, mahdollisuuksia ja resursseja ei
kenelläkään ole rajattomasti, joten on
hyvä pohtia, millä tavoin ja minkä hy-
väksi kukin oman leiviskänsä käyttää.
Sen sijaan jää arveluttamaan, mitä muut
kuin kielitieteilijät tällaisen teoksen lue-
tuaan lingvistiikasta ajattelisivat. Ling-
visti kyllä pystyy arvioimaan, milloin on
kysymys vakavasti otettavasta ongelmas-
ta, milloin leimojen lyönnistä, morali-
soinnista, vääristä yleistyksistä tai muis-
ta ylilyönneistä. Hän tietää, että on
olemassa muutakin kuin autonomista,
formaalista kielitiedettä, ja tarkkaavais-
en lukijan kuuluu huomata se tietysti
myös käsillä olevasta teoksesta.

Teoksen toimittajat korostavat joh-
dannossa positiivisena asiana sitä, että
kielitieteen näkökulmat ovat viime ai-
koina avartuneet, lingvistiikka on lähen-
tynyt ihmistä eli tavallista kielen käyttä-
jää ja hänen arkipäiväistä todellisuut-
taan. Itse teoksessa asiat kuitenkin esite-
tään jotenkin negatiivisvoittoisella taval-
la. Esimerkiksi Susanna Shore erittelee
sinänsä hyvässä ja asiallisessa artikkelis-
saan teoreettisen kielitieteen huonoja
puolia sen sijaan että kertoisi myös, mil-
laisia muita vaihtoehtoja on käytettävissä,
miten näitä käytännössä toteutetaan
ja millaisia etuja näillä teoreettiseen kie-
litieteeseen verrattuna saavutetaan.

Kelomäki, joka omassa artikkelissaan
myös käy autonomisen ja formaalisen
kielitieteen kimppuun, toteaa ei-auto-
nomisen kielitieteen suuntauksille olevan
yhteistä lähinnä *Ei-* (s. 218). Tämä ei
vielä auta pitkälle. Itse asiassa tällaisen
määrittelyn hyväksi käyttäminen näyt-
täisi pakottavan perehtymään yksityis-
kohtaisesti autonomiseen lingvistiikkaan,
jotta tietäisi, millaista ei-autonominen ei
ole. Kelomäki ei erikseen pohdi sitä,
onko kaikkien autonomisen kielitieteen
kannattajien näkemys teoreettisessa mie-
lessä yhteneväinen.

Toisaalla Kelomäki ilmoittaa pitävän-
sä ei-autonomisena sellaista kielitiedettä,
jossa kielen käsitetään edustavan jotakin
tai johtuvan jostakin (s. 216). Voiko
paatuneinkaan autonomisti väittää, että
kieltä olisi olemassa ilman ihmistä ja
hänen mahdollisia maailmoitaan? Toi-
nen asia on tietysti, miten tutkimuskoh-
de rajataan, mitä siitä yritetään saada ir-
ti ja mitä varten tutkimusta tehdään.
Olisiko operationaalinen määritelmä ol-
lut valaisempia?

Yleensä teoksen artikkeleista heijastuu
tekijöiden vakava ja vilpittömän suhtautu-
minen käsittelemisiinsä ongelmiin, ja pai-
koitellen tämä purkautuu jopa asiatesk-
tissä epätavallisena emfaasina. Kelo-
mäen artikkeli poikkeaa muista: juuri se
sisältää edellä mainittua näsäviisastelua,
väärää yleistystä ja muita tieteellisissä
yhteyksissä epätavallisia informaation
välittämisen muotoja. Tällaiseen törmä-
tessään kuulija/lukija spontaanisti ih-
mettelee, miksi puhuja/kirjoittaja on va-
linnut moisen strategian. Saarisen artik-
keli on hyvä esimerkki siitä, että paina-
vat asiat tulevat esille ja ymmärretyiksi
silloinkin kun ne esitetään paisuttelemat-
ta, jopa lakonisesti. Myös Hint osoittaa
konkreettisten esimerkkien avulla, miten
kohtalokkaasti asiat kääntyvät päälael-
leen pelkän kielen voimalla.

Asiatyylistä poikkeaminen silloin kun
sisältö edellyttäisi asiallisuutta saattaa
osoittaa sitä, että puhuja yrittää kosis-
kella yleisöään olemalla hauska. Toisaal-
ta hän saattaa väheksyä yleisönsä ajatte-

luckyä ja yrittää opettaa sitä kuin lasta, leikin varjolla. Hän saattaa jopa halveksia yleisöään ja arvostelun kohdetta, josta ei edes voi tai kannata puhua asiallisesti. Hän voi olla myös varovainen, kuin entinen ateisti, joka kaiken varalta luki iltarukouksen ajatellen, että tiukan paikan tullen voi sanoa kaiken olleen pelkästään leikkiä. Olipa syy mikä hyvänsä, se kääntää tarpeettomasti huomion pois varsinaisesta asiasta.

Kärjistäminen saattaa joskus stimuloida keskustelua, mutta sillä voi olla päinvastaisiakin vaikutuksia. Asioihin vakavasti suhtautuva kielentutkija saattaa vieroksua avausta, joka jo itsessään antaa ajatuksenvaihdolle epäasiallisen sävyn. Toisaalta kärjistettäessä syntyy helposti tarpeettoman mustavalkoinen vastakkainasettelu, jossa kuulijan/lukijan on mahdotonta samastua mihinkään. Kelomäki hakee autonomiselle lingvistiikalle äärimmäisiä vastakohtia sosiolingvistiikasta ja pragmatiikasta, mutta sivuuttaa esimerkiksi ei-autonomiseksi katsomansa luonnollisen lingvistiikan, »koska sen tutkimusotteet monilta osin muistuttavat autonomismia» (s. 216). Onko viimeksi mainittu luettava puutteeksi? Kelomäki itsekkin toteaa, että »tietenkin pitää olla mahdollisimman eksplisiittinen» (s. 231). Hän ei käsittele myöskään filologiaa, kielihistoriaa, murteentutkimusta, etymologiaa, leksikografiaa eikä monia muitakaan kielitieteen osa-alueita, joissa aina on ollut välttämätöntä ottaa huomioon myös kielen todelliset käyttäjät ja käyttöyhteydet.

Varsin mielenkiintoinen on kysymys, missä kulkee teorian ja ateorian raja (s. 220). Autonomisen kielitieteen teoriat eivät ole pudonneet taivaasta, vaan niitä on rakennettu ja täsmennetty vähitellen niiden havaintojen, kokemusten ja yleistysten pohjalta, joita kielistä vuosisatojen kuluessa on tehty. Teorioita on monia, ne ovat ihmisten luomia ja niissä on havaittu selviä yhteyksiä kieleen, jonka pohjalta teoriaa kulloinkin on rakennettu, ja esim. Shore tähdentää omassa artikkelissaan, etteivät edes objektiivisina

pidetyt formaaliset kieliteoriat ole arvovapaita.

Mikään teoria ei ole osoittautunut kaikissa suhteissa täydelliseksi ja muita paremmaksi. Haluaako Kelomäki sanoa, että teoria (mikä niistä?) juuri meidän päivinämmme on karannut käsistä ja alkanut elää omaa elämäänsä? Missä vaiheessa teoria on muuttunut palvelijasta herraksi? Shore sanoo omassa artikkelissaan, että kielitieteilijä oman intuitionsa pohjalta päättää, onko ilmaus »kieliopillinen» vai »epäkieliopillinen» (s. 201). Pitäisikö lingvistin hyväksyä vain ateoria, tyytyä arkitietoon, jota on kaikilla (alaviite 2 s. 220). Toisaalta Kelomäki kuitenkin toteaa, että lingvistit ovat herkimpiä näkemään, mitä kielestä näkyy, perinteensä ansiosta ja siitä huolimatta (s. 232). Lingvistillä on siis kuitenkin apunaan jotakin sellaista, joka ei kuulu tavallisen kielenpuhujan arkitietoon. Mitä tämä on? Teoriaa?

Sekä Shoren että Kelomäen artikkelista on havaittavissa selvää vastenmielisyyttä tietokonelingvistiikkaa kohtaan. Shoren kritiikki perustuu pääosin Roy Harrisin kirjoituksiin ja sen pääkohde on Noam Chomsky. Ehkäpä juuri tästä syystä kytkennät suomalaiseen lingvisti-yhteisöön jäävät harmittavan hämäräksi. Hän haluaa kyseenalaistaa sen, että formaalinen kielitiede on »tiedettä» parhaimmillaan ja että formaalinen lähestymistapa on ainoa tieteellisesti luvallinen tapa tarkastella kieltä (s. 205). Kelomäki toteaa persoonattomasti, että puheyhteyksiä katkeilee kielentutkijoiden yhteisössä, uusia syntyy ekstralingvistien kanssa (s. 227). Tarkoittaako tämä ehkä sitä, että Kelomäki ei tule toimeen suomalaisten tietokonelingvistien kanssa? Kysyn vilpittömästi, koska en tiedä mutta koska pidän tärkeänä, että asioita puitaessa ja parempia ratkaisuja etsittäessä kaikki asioihin vaikuttavat tekijät tuotaisiin selvästi esiin. Vihjaukset ja peitellyt viittaukset saattavat aiheuttaa sekä tahattomia väärinkäsityksiä että lisää skismaa.

Suomesta löytyy runsaasti kielitieteili-

Kirjallisuutta

jöitä, joille äärimmäinen formalismi on aina ollut vastenmielistä. Muistan itsekin, kuinka jouduin tämän takia napit vastakkain tentaattorini kanssa opiskellessani yleistä kielitiedettä Helsingin yliopistossa 1970-luvun alussa. Opettaja voi tietysti antaa huonoja arvosanoja, reputtaa oppilaansa tentissä, tehdä tämän olon hankalaksi laitoksessaan, kielitäytyä kirjoittamasta tälle apurahanosuuksia tai ottamasta tätä assistenttikseen tai tutkimusapulaisekseen, mutta hän ei voi pakottaa oppilasta muuttamaan ajattelutapaansa. Koska kielen formaalistaminen ei tuntunut kiehtovalta, päätin ryhtyä tutkimaan kielihistoriaa, joka monissa tapauksissa näytti tarjoavan valaistusta kysymykseen, miksi kieli on sellaista kuin se on. Suomen kieleen keskityin sen takia, että tuntui nurinkuriselta tietää enemmän jostakin muusta kielestä kuin omasta äidinkielestään.

Shore ja Kelomäki eivät varmastikaan taistele tuulimyllyjä vastaan, mutta vakuuttavampaa ja reilumpaa olisi ollut, jos kritiikillä olisi ollut selvä suomalainen osoite ja jos artikkelissa olisi konkreettisesti osoitettu, millaista haittaa meikäläiselle lingvistiikalle ja sen edustajille koituu formalismin ihannoinnista. Samalla olisi sopinut muistaa, että enin osa suomen kielitieteilijöistä harrastaa muuta kuin tietokone-lingvistiikkaa.

Shoren ja Kelomäen kirjoituksiin verrattuna kirjan alkupuoli on varsin helposti luettavaa tekstiä, mutta sen sisältöä ei saa erehtyä pitämään yksinkertaisena tai vähemmän tärkeänä. Nuolijärven artikkeli Suomen kielellisistä vähemmistöistä on kattava ja informatiivinen. Sen lopusta heijastuu selvästi, että puhuttaessa vähemmistöjen kieliongelmissa pitäisi välttämättä käsitellä myös vähemmistöihin liittyviä muita kysymyksiä. Nuolijärvi sanoo (s. 30) enemmistön ymmärtäneen jotakin olennaista äidinkielen merkityksestä ihmiselle vasta siten, kun lakataan puhumasta, miten erikieliset »rikastuttavat meidän kulttuuriamme». Hän sanoo myös, että erikieliset vähemmistöt eivät ole täällä ollak-

seen kielensä ja kulttuurinsa ilmaisia mannekiineja.

Monen tavallisen ihmisen mielestä ongelma on juuri siinä, että nämä mannekiinit eivät ole ilmaisia: heidän asioidensa järjestämiseen olisi uhrattava aikaa, energiaa ja rahaa. On aivan ymmärrettävää, että »rikastuttamisessa» halutaan nähdä jonkinlaista vastinetta ja perustelua sille, miksi uhrauksiin kannattaa ryhtyä. Äidinkielen merkitystä ei ehkä edes huomata ajatella, eihän se ilman laajoja tutkimuksia ole selvinnyt lingvisteillekään. Tavallinen ihminen saattaa pitää tärkeänä ennen kaikkea taloudellisia seikkoja sekä selviytymistä siinä yhteiskunnassa, jonka osaksi vähemmistön edustaja tietoisesti tai vastentahtoisesti on hakeutumassa, ja maalaisjärki sanoo, ettei esim. somali pärjää Suomessa, jos hän itsepintaisesti suostuu puhumaan vain somalia. Kielitieteilijöiden tärkeä tehtävä on tuoda julki, mitä äidinkieli merkitsee ihmiselle yleensä, sekä enemmistöjen että vähemmistöjen edustajille. Järkevä ihminen, jollaisia yhteiskunnan päättäjistä varmasti löytyy, osaa tällaisesta tehdä omat päätelmänsä. Mikään ei tietysti estä vastuunsa tuntevia lingvistejäkään hakeutumasta päättäjän asemaan. Luulisi, että kielen ammattilainen jos kuka keksisi ne argumentointikeinot, joilla vaalit voitetaan ja mielipiteitä muokataan.

Outo piirre koko teoksessa on se, ettei siinä (toisin kuin esim. Juha Pentikäisen ja Veikko Anttosen toimittamassa teoksessa *Cultural Minorities in Finland*) puhuta rahasta ja taloudellisesta vallasta, joka yhteiskunnallisissa valtakeskusteluissa on yleensä keskeisellä sijalla, ei myöskään taloudellisen vallan ja muunlaisen vallankäytön suhteista. Kuitenkin yhteiskunnan toiminta on paljolti rahan keräämistä ja sen kanavoimista uudelleen enemmän tai vähemmän demokraattisten päätösten perusteella. Määrärahojen lisääminen on helposti ymmärrettävä ja mitattava kehittämisen muoto. Humanistien maailmakaan ei pyöri pelkän ideologian voimalla, ja tämä olisi

ollut tärkeitä tuoda esiin teoksessa, jossa painotetaan kielen sosiaalista luonnetta ja kielen erottamattomuutta kielenulkoisen maailman realiteeteista.

Malmin ja Jokisen artikkelit havainnollistavat paikoin jopa järkyttävällä tavalla, millaisten vaikeuksien parissa kuurojen on jatkuvasti kamppailtava joutuessaan kommunikoidaan kuulevan enemmistön ehdoilla. On vaikea käsittää, miksi viittomakieltä ei ole voitu hyväksyä kuurojen ensisijaiseksi kieleksi, äidinkieleksi, kun se kuitenkin on sellainen kielen muoto, jonka käyttämiseen kuuroilla on luontaiset edellytykset. Voiko ihminen ylipäänsä päättää, millaista ihmiskielen täytyy olla tai millaista se ei saa olla? Missä on määrätty, että sen täytyy olla puhuttua? Hakulisen artikkelista käy ilmi, kuinka suuresti eleet ja ilmeet muuttavat ja muokkaavat myös puhuttuun kieleen sisältyviä viestejä. Kun kieli käytännössä useimmiten on puhuttua tai kirjoitettua, tästä on vaarallisen helppo yksioikoisesti päätellä, ettei muunlaista kieltä voi ollakaan. Kuurojen tulevaisuus on toivottavasti valoisampi: kuurojen välisen vuorovaikutuksen tutkimus on lisännyt tietoa viittomakielestä, ja tiedon lisääntyminen auttaa järjestämään mm. kuurojen koulutusta näiden omilla ehdoilla.

Teoksen monissa artikkeleissa nähdään kielitieteilijöiden rooli vähemmistöjen kannalta positiivisena: lingvisti ymmärtää, mitä kieli ja erityisesti äidinkieli merkitsee ihmiselle ja hän on oikea henkilö selittämään sen muillekin. Aikio sen sijaan nuijii lingvistit maan rakoon: saamen kieli, erityisesti sen kirjoitettu osa on ulkoa päin dehumanisoitu, reifikoitu eli esineellistetty ja siirretty käyttäjiensä ulottumattomiin (s. 34–35). Saamelainen kansa on kadottanut yhteytensä tämän päivän »viralliseen» saamelaiseen prestiisikielen (s. 37), ja syyllisiä ovat tutkijat, jotka ovat esineellistäneet kielen, niin että kielenpuhujat ovat olleet tutkijoille pelkkiä kielentuottajia (s. 39). Ei-saamelaisten akateemisten käypäläisten viisaudesta ei useinkaan ole jäänyt

mitään itse seudulle (mp.). Kritiikin kohdetta ei tarkemmin nimetä, mutta tuomion on kai ymmärrettävä kohdistuvan kaikkiin suomalaissyntyisiin lappologeihin, esimerkiksi Paavo Ravilaan, Erkki Itkoseen, Raija Bartensiin, Mikko Korhoseen ja Pekka Sammallahteen, samoin kuin Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen, jossa on saamen kielen toimisto.

M. A. Castrénin seuran järjestämässä kirjailijakonferenssissa Kieli on kotimaani (ks. esim. Kieliposti 4/1991) suomen sukukansojen edustajat korostivat sitä, miten tärkeitä kunkin kansan on kehittää itse omaa kieltään ja kirjallisuuttaan. Ovatko suomalaiset lappologit omilla tutkimuksillaan ja ehdotuksillaan estäneet saamelaisia tekemästä näin? Olisi tarpeen saada kuulla tässä kohdin molempia osapuolia, sekä tutkijoita että saamelaisia. Eihän kieli ilman muuta vähene, häviä tai muutu tutkimalla. Esimerkiksi Malm toteaa viittomakieltä käsittelevässä artikkelissaan, että viittomakielen asema vähemmistökielenä on suoraan yhteydessä viittomakielen tutkimukseen: mitä enemmän tutkimusta, sitä parempi asema (s. 49). Tietoinen kielenohjailu tietysti vaikuttaa, mutta sikäli kun olen perehtynyt fennougristikan tutkimusmenetelmiin, väittäisin tutkimuksen perinteiseksi painolastiksi enemmän ylenmääräistä positivismia kuin normatiivisuutta. Tutkimuksen, kielenhuollon ja kielipolitiikan osuutta tulisi tarkastella erikseen. »Akateemiset käypäläiset» ovat harvoin yhteiskunnallisia vaikuttajia.

Kieli, valta ja eriarvoisuus -teoksen esitelmät on tarkoitettu keskustelun herättämiseksi ja avaamiseksi. Näiden pohjalta välittömästi syntyneet keskustelut on kuitenkin käyty jo lähes pari vuotta sitten. Kirjasta ei mitenkään ilmene, oliko keskustelu vilkasta, mihin asioihin siinä puututtiin, mihin esitettiin vastaväitteitä tai hyväksyviä kommentteja. Kirjan toimituskunta olisi tehnyt lukijoille palveluksen, jos se artikkelien pintapuolisen referoinnin asemesta olisi selostanut nii-

Kirjallisuutta

den herättämään ajatuksenvaihtoa.

Kielitieteellinen keskustelu on meidän oloissamme usein vaimeata sen takia, että kenttä on laaja, tutkimusongelmat ja käsittelytavat ovat erilaisia ja tutkijalla on vain harvoin mahdollisuus puhua juuri niistä asioista, jotka todella tuntee hallitsevansa. Etäisempien ongelmien käsittely vaatii miettimisaikaa, tietojen tarkistamista ja uusien hankkimista, ja tämä kaikki jarruttaa tai estää spontaania keskustelua. Kielitieteessä voitaisiin nämä näkökohdat huomioon ottaen kehittää uudenlainen kirjallisen keskustelun muoto siten, että esitelmöitsijät, jotka omalta osaltaan ovat jo orientoituneet teemaan, avanneet keskustelun ja näin osoittaneet keskusteluhalukkuutensa, lukisivat ja kommentoisivat toistensa kirjoituksia. Nämä kommentit painettaisiin kunkin artikkelin loppuun. Kukaan saisi puuttua siihen, mihin haluaisi ja mitä pitäisi tärkeänä. *Kieli, valta ja eriarvoisuus* osoittaa kokonaisuutena, että keskustelun ja väittelyn pohjaksi soveltuvia aiheita löytyy enemmän kuin kyliksi.

KAISA HÄKKINEN